

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆ ԱՖՐԻԿԱՅԻ
ՀՈՒՆԱՑ ՊԱՊ ԵՎ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՆՈՐԻՆ
ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՆԻԿՈԼԱՍՍ Զ-Ի ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՐ

Ժ Ա Մ Ա Ն Ո Ւ Մ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս **Տ. Տ. Վազգեն Ա-ի** եղբայրական հրավերով սույն թվականի նոյեմբերի 19-ին, երեքշաբթի օրը, երեկոյան ժամը 19-ին, Մայր Աթոռ ժամանեց Ալեքսանդրիայի և համայն Աֆրիկայի Պապ և Պատրիարք Նիկոլասոս Զ-ը:

Սրբազան Պատրիարքին ողջեցում էին Աքսիումի տ. Մեթոդիոս միտրոպոլիտը և Նիկոպոլսի տ. Իրինեոս եպիսկոպոսը:

Այս առթիվ մասնավոր հրավերով Մայր Աթոռ էր ժամանել նաև Կիևի և Գալիցիայի միտրոպոլիտ և Ուկրաինայի Էկզարխ տ. Ֆիլարետ միտրոպոլիտը՝ իբրև ներկայացուցիչը Տ. Պիմեն ռուսաց Պատրիարքի:

Դարձյալ այս առթիվ Վեհափառ Հայրապետի հրավերով նախապես Մայր Աթոռ էին ժամանել Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց առաջնորդ տ. Տիրայր եպիսկոպոս Մարտիկյանը և Արևմտյան Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակի Փարիզի փոխանորդ տ. Գյուտ եպիսկոպոս Նազաշյանը:

Քույր եկեղեցու բարձրաստիճան հյուրերի այցելության առիթով Մայր Աթոռում էին գտնվում նաև Արարատյան թեմի առաջնորդական փոխանորդ տ. Կոմիտաս արքեպիսկոպոս Տեր-Ստեփանյանը, Նոր Նախիջևանի և Ռուսաստանի թեմի առաջնորդ տ. Պարզև եպիսկոպոս Գևորգյանը, Ադրբեջանի թեմի առաջնորդ տ. Վահան եպիսկոպոս Տերյանը, Ծիրակի թեմի առաջնորդ տ. Նարեկ եպիսկոպոս Ծաքարյանը և վրահայոց թեմի առաջնորդ տ. Գեվորգ եպիսկոպոս Սերայդարյանը:

Նոյեմբերի 19-ին, երեկոյան, Երևանի օդանավակայանում հարգարժան հյուրերին դիմավորեց և բարի գալուստ մաղթեց Ամենայն Հայոց Վեհափառ

Հայրապետը՝ շրջապատված հայ եկեղեցու բարձրաստիճան հոգևորականներով և Մայր Աթոռի պատասխանատու աշխատակիցներով:

Հարգարժան հյուրերին օդանավակայանում դիմավորեց և բարի գալուստ մաղթեց Հայկ. ՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ պրն. Սուրեն Հովհաննիսյանը:

Հուլիս էր հայոց աշխարհում, և Գրական այս հողի վրա, պատմության մեջ առաջին անգամ լինելով, հայ եկեղեցու Գերագույն Պետի և Ալեքսանդրիայի և Մարկոսի պատմական Աթոռի Գահակալի ու նրանց շքախմբի անդամների հանդիպումն ու ողջագուրումը:

Օդանավակայանից երկու Հայրապետները հանդիսավոր շքերթով և պատվո լավոտներեմաների շարասյունով ուղևորվեցին դեպի Մայր Աթոռ և Էջմիածին:

Մայր տաճարի զանգերը հնչում են տոնականորեն: Մայր տաճարի գլխավոր մուտքի առաջ լուսարարապետ տ. Հուսիկ եպիսկոպոս Սանթրոյանը և վրահայոց թեմի առաջնորդ տ. Գևորգ եպիսկոպոս Սերադարյանը, ի գլուխ Մայր Աթոռի միաբանության, դիմավորեցին երկու Հովհաննիսյաններին, որոնք «Հրաշափառ»-ով մուտք գործեցին Մայր տաճար՝ հավատացյալ բազմության խանդավառ արտահայտությունների ներքո:

Իջման և սեղանի առաջ երկու Հայրապետները, ծնրադիր, միասին աղոթեցին և մի անգամ ևս ողջագուրվեցին ի Բրիտոս եղբայրական սիրո համբույրով:

Այնուհետև երկու Հայրապետները եկեղեցական թափորով առաջնորդվեցին Վեհարան, ուր տեղի ունեցավ ջերմ ու սրտագին զրույց երկու Հովհաննիսյանների և նրանց շքախմբի անդամների միջև:

Ժամը 21-ին Վեհարանի սեղանատանը, ի պատիվ թանկագին հյուրերի, տրվեց բարիգալստյան ճաշկերույթ, որից հետո հունաց Սրբազան Պատրիարքը իր շքախմբով ուղևորվեց Երևան, «Արմենիա» հյուրանոց:

ՀՅՈՒՐԵՐԸ ԾԱՆՈԹԱՆՈՒՄ ԵՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻՆ ԵՎ
ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐԻՆ

Նոյեմբերի 20-ին, չորեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, Տ. Նիկողոս Ջ Պատրիարքը իր շքախմբով ժամանեց Մայր Աթոռ և տեսակցություն ունեցավ Հայոց Հայրապետի հետ:

Ժամը 11.30-ին Հայոց Հայրապետի առաջնորդությամբ հյուրերը այցելեցին Վեհարանի դահլիճները, ապա Մայր տաճար, եկեղեցական արվեստի թանգարան, Հին Վեհարան և ծանոթացան Մայր տաճարի եկեղեցական արվեստի թանկարժեք նմուշներին:

Ժամը 13-ին հյուրերը այցելեցին Վաղարշապատի պատմական վանքերը՝ և Հռիփսիմե, և Գալանե, ապա Զվարթնոցի ավերակները:

Ժամը 14.30-ին երկու Հայրապետները իրենց շքախմբի անդամներով ճաշեցին Լազարապատի վերջերս վերակառուցված միաբանական սեղանատանը:

Ժամը 17.30-ին Տ. Նիկողոս Պատրիարքը իր հետևորդներով այցելեց Երևանի և Սարգիս առաջնորդանիստ եկեղեցին, որը այժմ նորոգության մեջ է: Եկեղեցու քահանայից դասը, հավատացյալ բազմության մասնակցությամբ, Սրբազան Պատրիարքին դիմավորեց և առաջնորդեց դեպի խորան,

նոր Սրբազան Պատրիարքը իր աղոթքը կատարեց և օրհնեց հավատացյալներին:

Տ. Ռուբեն ավագ քահանա Մարտիրոսյանը անհրաժեշտ բացատրություններ տվեց եկեղեցու պատմության և ներկայումս կատարվող վերանորոգչական աշխատանքների մասին:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՈՒՆՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Նոյեմբերի 21-ին, հինգշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, երկու **Հայրապետներն** իրենց շքախմբի անդամներով այցելեցին Երևանում **ս. Մեսրոպ Մաշտոցի** անվան Մատենադարան, որի շքամուտքի առաջ Մատենադարանի տնօրեն **պրոֆ. Լևոն Խաչիկյանը**, շրջապատված հաստատության պատասխանատու և գիտական աշխատակիցներով, ջերմորեն դիմավորեց և բարի գալուստ մաղթեց թանկագին այցելուներին: Երկու Հովվապետները և իրենց ուղեկիցները, հարգելի տնօրենի առաջնորդությամբ, ծանոթացան Մատենադարանի զանազան բաժիններին և այստեղ պահվող հայ գրչության հնագույն և գեղեցկագույն մուշկներին:

Հունաց Պատրիարքը և նրա շքախմբի անդամները մեծ հետաքրքրությամբ ծանոթացան Մատենադարանում գուրգուրանքով և խնամքով պահվող հունական մշակույթին, փիլիսոփայությանը, պատմությանը և արվեստին վերաբերող ձեռագրերին, որոնք հայ և հույն ժողովուրդների մշակութային և հոգևոր սերտ կապերի պայծառ վկայությունն են հանդիսանում:

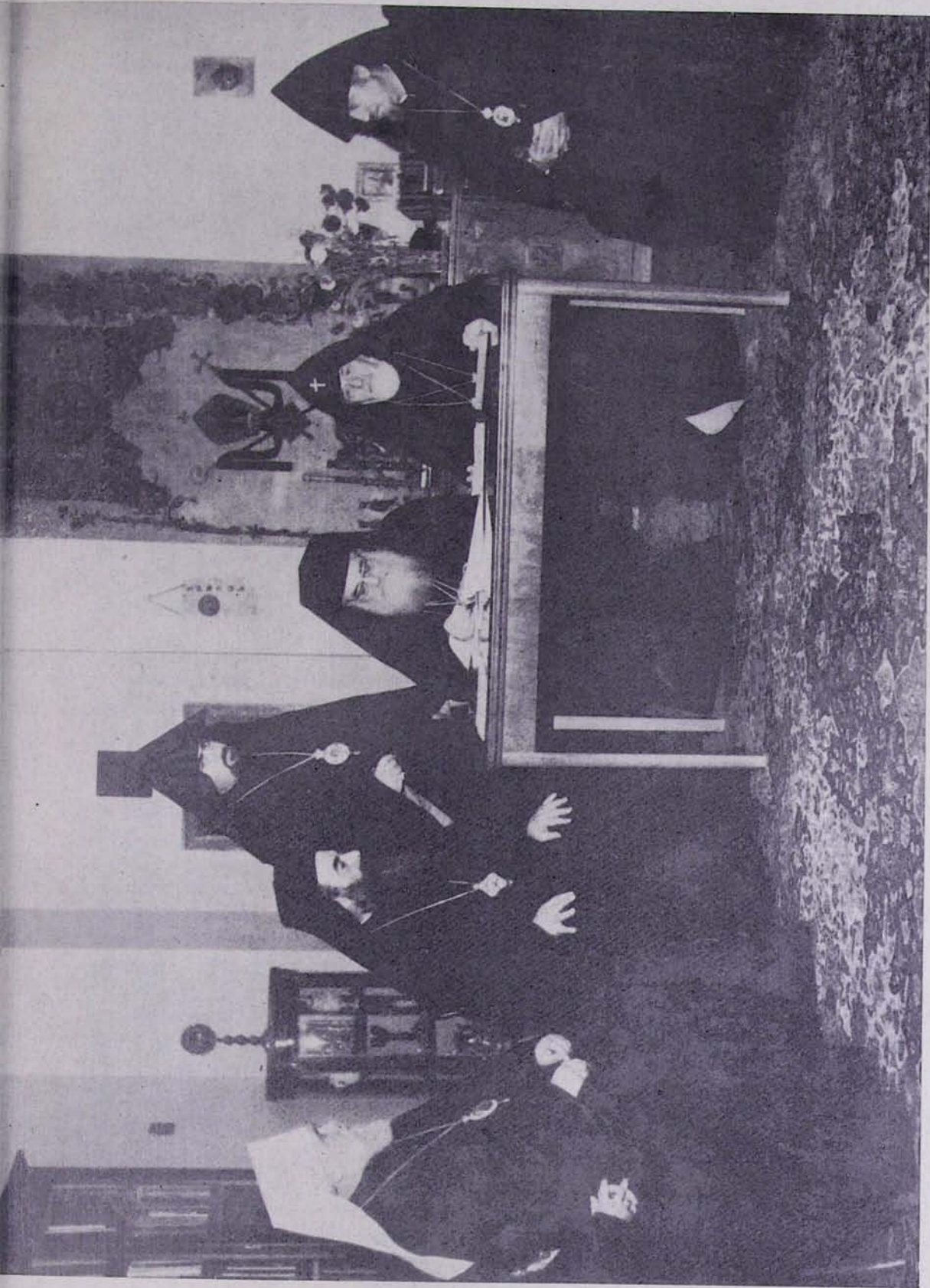
Ժամը 12-ին **Տ. Նիկողայոս Պատրիարքը** իր շքախմբով և հայ եկեղեցու բարձրաստիճան հոգևորականների ընկերակցությամբ այցելեց **ս. Գեղարդ** պատմական վանք:

Հայ հոգևոր մշակույթի կենտրոն հանդիսացող այս հռչակավոր վանքի մեծ դարպասի առաջ հունաց Սրբազան Պատրիարքին աղ ու հացով դիմավորեցին տ. Պարգև, տ. Նարեկ եպիսկոպոսները, վանքի վանահայր տ. Դանիել վարդապետ Ծամյանը, վանքի միաբանությունն ու պաշտոնությունը և բազմաթիվ ուխտավորներ:

Հարգարժան հյուրերը վանքի զանգերի զվարթ դողանքի ներքո առաջնորդվեցին ժայռափոր հնադարյան տաճարից ներս, ուր կատարեցին իրենց աղոթքը և ուխտը: Մեծարգո հյուրերին պատմական մանրամասն տեղեկություններ տրվեցին տ. Վահան և տ. Նարեկ եպիսկոպոսների կողմից վանքի պատմության, ճարտարապետական-կառուցողական արվեստի մասին:

Վանական հյուրասարահում **ս. Գեղարդ** վանքի միաբանության կողմից ջերմորեն հյուրասիրվելուց հետո, **Տ. Նիկողայոս Պատրիարքը** հրաժեշտ տվեց՝ օրհնելով վանահորն ու միաբանության անդամներին, և մեկնեց լավագույն տպավորություններով:

Դեպի Երևան վերադարձի ճանապարհի վրա Մայր Աթոռի թանկագին հյուրերը այցելեցին Գառնիի վերականգնվող հեթանոսական տաճար, որը Հայաստանում հեղինակական շրջանից մնացած առաջին դարի միակ և մեծարժեք բարձրարվեստ հուշարձանն է: Այստեղ հյուրերին տաճարի կառուցման, պատմության մասին սպառիչ տեղեկություններ տվեց վերականգնման աշխատանքները ղեկավարող հնագետ և ճարտարապետական գիտությունների դոկտոր, ակադեմիկոս **Ալ. Սահինյանը**:

ՀԱՄԱՏԵՂ ՀԱՂՈՐԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԱՏՈՐԱԳՐՈՒՄ
(1974 թ. նոյեմբերի 25)

ԱՂՈԹՔ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐՌՈՒՄ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նոյեմբերի 22-ին, ուրբաթ օրը, առավոտյան ժամը 10-ին, հայ և հույն եկեղեցիների հոգևոր պետերը իրենց շքախմբերով այցելեցին Երևանի Ծիծեռնակաբերդի հայ նահատակաց հուշարձան: Հանուն հույն օրթոդոքս եկեղեցու, ծաղկեպսակներ դրվեցին հայ նահատակաց հուշարձանին: Այնուհետև տեղի ունեցավ հոգեհանգստյան մասնավոր կարգ ու աղոթք՝ 1915 թվականի Ապրիլյան եղեռնին զոհված հայ նահատակների հիշատակին:

ԱՅՑ Ա. ՄԵՍՐՈՊԻ ԾԻՐՄԻՆ

Նույն օրը, ժամը 11-ին, Ս. Նիկողոսոս Սրբազան Պատրիարքը իր շքախմբի անդամների և հայ բարձրաստիճան հոգևորականների ողեկցությամբ այցելեց Օշականում ս. Մեսրոպ Մաշտոցի գերեզման և երկյուղած բարեպաշտությամբ խոնարհվեց հայ եկեղեցու մեծ երախտավորի ու սրբի շիրմի առաջ՝ սրտաբուխ աղոթքով օրհնելով հիշատակը հայ դպրության հիմնադրի և անխոնջ մշակի: Այստեղ ևս Սրբազան Պատրիարք Հորը բացատրություններ տրվեցին վերջին տարիներում վերանորոգչական աշխատանքների և եկեղեցու արևմտյան, հարավային և հյուսիսային պատերի վրա կատարված որմնանկարների մասին, նկարներ, որոնք վերաբերում են Ե դարի սկզբին ս. Սահակի, ս. Մեսրոպի և հայոց Վոսմշապուհ թագավորի օրով Հայաստանում կատարված մշակութային-կրթական իրադարձություններին:

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԺԱԾԿԵՐՈՒԹՅՈՒ ՊԱՏԻՎ ԱԼԵԿՍԱՆԴՐԻԱՅԻ ՀՈՒՅՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

Ժամը 15-ին Երևանում, «Արմենիա» հյուրանոցի կապույտ դահլիճում, Հայկ. ՍՍՀ Միևհատրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ տիար **Սարգիս Գասպարյանը**, ի պատիվ Մայր Աթոռի բարձրաստիճան հյուրերի, սովեց պաշտոնական ճաշկերույթ:

Ընդունելությանը ներկա էին Հայոց Հայրապետը, Ուկրաինայի Էկզարխ տ. Ֆիլարետ միտրոպոլիտը, հայ եկեղեցու բարձրաստիճան հոգևորականները, Գերագույն հոգևոր խորհրդի անդամները և Մայր Աթոռի պատասխանատու աշխատակիցները:

Ընդունելությանը ներկա էին նաև Հայկ. ՍՍՀ Միևհատրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ տիար **Սուրեն Հովհաննիսյանը**, խորհրդի անդամներ՝ ակադեմիկոս **Բաբկեն Առաքելյանը** և **Մանվել Բաբլոյանը**:

Սեղանը ղեկավարեց պրն. Սարգիս Գասպարյանը, որը Հայաստանի կառավարության, եկեղեցական խորհրդի ու անձամբ իր անունից ջերմորեն բարի գալուստ մաղթեց Հայոց Հայրապետին, Մայր Աթոռի մեծարգո հյուրերին և բոլոր ներկաներին:

Պրն. Սարգիս Գասպարյանը առաջին բաժակը բարձրացրեց Ալեքսանդրիայի հունաց Պատրիարքի և նրա շքախմբի անդամների կենացը՝ իր խոսքի մեջ վեր հանելով հայ և հույն ժողովուրդների մշակութային դարավոր կապերը անտիկ շրջանից մինչև մեր օրերը:

Այնուհետև պրն. Գասպարյանը ողջունեց ներկայությունը Ուկրաինայի Էկզարխ տ. Ֆիլարետ միտրոպոլիտի՝ կանգ առնելով ուկրաինացի և հայ ժո-

դոլորդների ու եկեղեցիների վաղեմի բարեկամության և մշակութային հարաբերությունների վրա, հարաբերություններ, որոնք առավել զարգացան և ամրապնդվեցին սովետական իշխանության տարիներին:

Պատասխան շնորհակալության խոսքով հանդես եկավ Ս. Նիկոլաոս Զ Պատրիարքը, որը նախ իր անկեղծ շնորհակալությունը հայտնեց Հայոց Հայրապետին՝ ս. Էջմիածին այցելության հրավերի, ցույց տրված եղբայրական հյուրասիրության համար, ինչպես նաև, ի դեմս պրն. Գասպարյանի, Հայաստանի կառավարությանը՝ իրենց պատվին կազմակերպված սույն ընդունելության համար: Սրբազան Պատրիարքը այնուհետև կանգ առավ հայ և հույն մշակույթների և եկեղեցիների պատմական հարաբերությունների վրա՝ շեշտելով, որ մեր օրերում բարեբախտություն է, որ եկեղեցիները մոտենում են միմյանց, հոգևոր պետերի և եկեղեցական պատվիրակությունների փոխացելություններ են կատարվում՝ միմյանց ավելի մոտիկից ճանաչելու և համագործակցելու համար:

Ապա Սրբազան Պատրիարքը հաջողություն մաղթեց հայրենիքում իր ազգային-եկեղեցական վերածնունդը ապրող հայ ժողովրդին, ինչպես նաև բարգավաճում և բարօրություն՝ հայրենյաց:

Ողջույնի և շնորհակալության խոսքով հանդես եկավ նաև Ս. Պիմեն Պատրիարքի ներկայացուցիչ տ. Ֆիլարետ միտրոպոլիտը, որն ընդգծեց հայ և ռուս եկեղեցիների և ի մասնավորի հայ և ուկրաինացի ժողովուրդների ու նրանց մշակույթների կապն ու պատմական հարաբերությունները, հարաբերություններ, որոնք մեր օրերին սովետական իշխանության ստեղծած խաղաղ ու բարօր պայմաններում է՛լ ավելի ընդարձակվեցին ու խորացան:

Իր խոսքի մեջ տ. Ֆիլարետ միտրոպոլիտը, որպես վկայություն իր արտահայտությունների, հայտնեց, որ վերջերս Կիևում, ս. Սոֆիա Մայր տաճարում, հայտնաբերվել է մի հին հայերեն արձանագրություն, որը պատմական մի նոր ապացույց է հայ և ուկրաինացի ժողովուրդների վաղեմի բարեկամության:

Այնուհետև պրն. Սարգիս Գասպարյանը բաժակ առաջարկեց Հայոց Հայրապետի կենացը՝ բարձրորեն գնահատելով Նրա եկեղեցաշեն, հայրենամկեր, խաղաղասիրական գործունեությունը ու շեշտելով նաև Նորին Սրբության եռանդուն ջանքերը միջեկեղեցական հարաբերությունների ասպարեզում:

Հայոց Հայրապետը, խոսք առնելով, ասաց. «Սիրով ընդունեցինք մեր պետական իշխանության ջերմ հրավերը և ներկա եղանք սույն ընդունելությանը Մայր Աթոռի թանկագին հյուրերի հետ միասին՝ գլխավորությամբ Ալեքսանդրիայի և համայն Աֆրիկայի հունաց Պատրիարք Նիկոլաոս Զ-ի:

Քիչ առաջ երախտագիտությամբ և ուշադրությամբ լսեցինք ջերմ ու բովանդակալից խոսքը մեր պետության ներկայացուցիչ պրն. Ս. Գասպարյանի:

Այս հանդիսավոր առիթով, Մենք, որպես Հայոց Հայրապետ, պարտք ենք զգում Մեր խորին շնորհակալությունը հայտնելու պրն. Ս. Գասպարյանին երկու կարևոր հանգամանքների համար. նախ՝ Մայր Աթոռի թանկագին հյուրերի պատվին այս ճաշկերույթը կազմակերպելու, և երկրորդ՝ իր այնքան ջերմ և ճշմարիտ խոսքերի համար, խոսքեր, որոնք արտասանվեցին մեր քրիստոնեական առաքելության և գործի հաջողության կապակցությամբ:

Մենք խորապես զգացված ենք պրն. Ս. Գասպարյանի և՛ վերաբերմունքից, և՛ գնահատական խոսքերից: Այս հանգամանքը մի անգամ ևս պարզորոշ կերպով ցույց է տալիս այն բնական, սիրալիր հարաբերու-

թյունը, որ ստեղծվել է այստեղ, պետության և եկեղեցու միջև: Գուցե ճշմարիտ է հաստատել, որ Մենք երջանիկ կաթողիկոս ենք, և Մեզ է վիճակվել ապրել և գործել վերածնված հայրենիքում և մեր հարազատ ու հավատացյալ ժողովրդի ծոցում, հայրենի պետության ստեղծած օրինավոր ու գործնական նպաստավոր պայմաններում:

Թույլ տվեք ուրեմն բաժակ բարձրացնել մեր հայրենի կառավարության ներկայացուցիչ պրն. Սարգիս Գասպարյանի կենացը ու մաղթել նրան քաջառողջություն և երկար տարիներ՝ եկեղեցու ու պետության հարաբերությունները միշտ այսպես բարվոք վիճակում պահելու համար»:

Զերմ մթնոլորտում տեղի ունեցած սույն պաշտոնական ճաշկերպության ավարտվեց Տ. Նիկողոս Պատրիարքի աղոթքով:

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ԺԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Նոյեմբերի 22-ին, ուրբաթ օրը, երեկոյան ժամը 19-ին, երկու Հայրապետները իրենց շքախմբերով այցելեցին հոգևոր ճեմարան՝ ներկա լինելու իրենց պատվին կազմակերպված ուսանողական հանդեսին:

Հոգևոր ճեմարանի սաները հանդես եկան արտասանություններով, խըմբերգերով, դաշնամուրային մենամկագներով և շարականների երգեցողությամբ:

Հոգևոր ճեմարանի տեսուչ տ. Հովհաննես ավագ քահանա Մարությանը, հանուն տեսչության, դասախոսական կազմի և ուսանողության, բարիգալլության և ողջույնի հետևյալ խոսքերով դիմեց Ալեքսանդրիայի հունաց ամենապատիվ Պատրիարքին և նրա շքախմբի անդամներին:

«Հոգևոր ճեմարանի տեսչության, դասախոսական կազմի և ուսանողության համար երջանկություն է նվիրական այս հարկի տակ ընդունել Ալեքսանդրիայի և համայն Աֆրիկայի հունաց Նիկողոս Զ Պատրիարքին և նրա շքախմբի անդամներին:

Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարանը սկիզբ է առել Դ դարից, ս. Գրիգոր Լուսավորչի օրով: Այստեղ է, որ Ե դարում մեր թարգմանիչ վարդապետները Աստվածաշունչը թարգմանել են հայերեն և Ավետարանի լույսը տարածել Հայաստան աշխարհում:

Մեր ժողովուրդը այդ օրվանից իր հոգևոր, մշակութային արժեքների զարգացման, իր հավատքի պահպանման և իր ֆիզիկական գոյատևման համար մղել է բազմաթիվ անհավասար պայքարներ ու տվել անհամար նահատակներ վասն Հիսուսի և հայրենաց:

Ս. Էջմիածնի հոգևոր կրթական այս հաստատության սաներից շատերը պատմության մեջ սուրբ գրական, գիտական ստեղծագործություններով և հայրենասիրական գործունեությամբ փառավորել են այս հաստատության անունը:

Այսօր Ամենայն Հայոց Հայրապետի՝ Տ. Տ. Վազգեն Ա-ի օրով ս. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարանը ապրում է իր զարգացման նոր շրջանը՝ հավատարիմ անցյալի իր հոգևոր, կրթական, դաստիարակչական ավանդներին: Այսօր հոգևոր ճեմարանի շրջանավարտ սաներից շատերը հոգևորականի կոչումով, որպես հովիվներ, Ավետարանի քաջ մշակներ, առաջնորդներ, սպասարկում են հալ եկեղեցուն հայրենի երկրի և սփյուռքի հալ եկեղեցիների մեջ:

Զերդ Ամենապատվություն, հոգևոր ճեմարանն այսօր ունի 34 սաներ, որից մեկ երրորդը սփյուռքահայ պատանիներ են: Ուսման տևողու-

թյունը վեց տարի է. նրանք պատրաստվում են եկեղեցու ապագա սպասավորներ դառնալու:

Մեր սաները ընդհանուր եկեղեցու պատմությունից և հայ եկեղեցու մատենագրությունից գիտեն քրիստոնեական հավատքի տարածման և ուղղափառության պաշտպանության գործում Ալեքսանդրիայի սուրբ Մարկոսի պատմական Աթոռի և Ալեքսանդրիայի քրիստոնեական դպրոցի կատարած մեծ դերի մասին: Ե դարի երկրորդ կեսում հայ եկեղեցու թարգմանիչ վարդապետներից ոմանք, ինչպես մեր պատմահայր Մովսես Խորենացին և ուրիշներ, իրենց աստվածաբանական, փիլիսոփայական, քերականագիտական բարձրագույն կրթությունը ստացան Ալեքսանդրիայում՝ քաջապետ տիրապետելով հելլեն լեզվին և դպրությանը:

Անցյալում եկեղեցիների միջև եղել են դավանաբանական բաժանումներ և անհասկացողություններ: Այսօր ժամանակները փոխվել են: Էկումենիկ շարժումը ամեն մի եկեղեցու դուրս է բերել դավանաբանական դոգմաներով սահմանազատված իր շրջագծից, որովհետև Քրիստոս մի է և Նրա հիմնած եկեղեցին ևս մեկ է: Քրիստոսի Ավետարանը այսօր էլ հրամայականորեն մեզ թելադրում է միմյանց մոտենալ, գործակցել Քրիստոսի լույսի տարածման համար, պաշարել հանուն մարդկության գալիք պայծառ ապագայի, հանուն ժողովուրդների խաղաղության և եղբայրության գործի:

Թող միշտ ծաղկեն ու բարգավաճեն Հայաստանյայց առաքելական և Ալեքսանդրիայի օրթոդոքս եկեղեցիները և հավատացյալ ժողովուրդների եղբայրական բարեկամությունը:

Հանդեսի ավարտին, տեսչի հրավերով, ճեմարանի ուսանողությանն ուղղված օրհնության խոսք ասաց Ս. Նիկողոսո Պատրիարքը՝ իր ուրախությունը հայտնելով, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Ս. Ս. Վազգեն Ա-ի եղբայրական հրավերով գտնվում է ս. Էջմիածնում, և այժմ առիթ է ընծայվել իրեն լինելու այս հոգևոր-կրթական հաստատության մեջ, ուր պատրաստվում են հայ եկեղեցու և հայ ժողովրդի հոգևոր ծառայությանը կանչված եկեղեցական շնորհալի մշակներ:

Ամենապատիվ Սրբազան Պատրիարքը հուզումով հիշեց իր ուսանողական տարիները հունական հոգևոր ակադեմիաներում, ուր ինքը պատրաստվում էր ապագա իր հոգևոր կոչմանը:

Այնուհետև Սրբազան Պատրիարքը իր օրհնությունը տվեց հոգևոր ճեմարանի դասախոսական կազմին և ուսանողությանը ու միաժամանակ շեշտեց, որ քրիստոնեական եկեղեցին ներկա ժամանակներում ապրում է իր պատմության կարևոր շրջաններից մեկը, երբ քրիստոնեական բոլոր եկեղեցիները եղբայրաբար համագործակցում են և աշխատում մոռանալ անցյալի բաժանման տխուր պարագաները՝ միահամուռ ձգտելով ի գլուխ բերել Քրիստոսի եկեղեցու ցանկալի միությունը:

«Քրիստոնեական եկեղեցիների կարևոր առաքելություններից մեկն է նաև այսօր,—նշեց Պատրիարքը,—Քրիստոսի Ավետարանը քարոզելու սրբազան առաքելության հետ միասին ամրապնդել համերաշխության ոգին, համագործակցությունը եկեղեցիների միջև: Եթե անցյալում քաղաքական կամ կրոնական որևէ պատճառ կարող էր առիթ հանդիսանալ եկեղեցիների միջև համերաշխության ոգու խափանմանը, ապա այսօր, նման երևույթներ տեղի ունենալ չեն կարող և չպետք է տեղի ունենան»:

Իր օրհնության խոսքի ավարտին ամենապատիվ Ս. Նիկողոսո Պատրիարքը շեշտեց նաև մեր օրերին Ալեքսանդրիայի իրենց Աթոռի և Մայր Ա-

թոռ ու Էջմիածնի Է՛լ ավելի սերտ գործակցության անհրաժեշտությունը, որպեսզի երկու քույր եկեղեցիները հարատևեն իրենց սրբազան առաքելության մեջ Քրիստոսի եկեղեցու փառքի համար:

Ապա սրբազան Պատրիարքը օրհնեց հոգևոր ճեմարանի հարկի տակ կատարվող հոգևոր, կրթական աշխատանքները: Հանդիսության ժամանակ տեսչի ելույթն անգլերենի էր թարգմանում ճեմարանի ավագ վերակացու Սարգիս սրկ. Սարգսյանը:

ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՂՈԹՔ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐՈՒՄ

Նոյեմբերի 28-ին, շաբաթ օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, Տ. Նիկողոսոս Սրբազան Պատրիարքը իր հետևորդներով ուխտի գնաց Խոբվիրապի վանք, որը կառուցվել է ի հիշատակ հայ եկեղեցու մեծ լուսավորչի: Ս. Գրիգոր Լուսավորիչը ույ եկեղեցու առաջին և միակ սուրբն է, որի հիշատակը սեպտեմբեր ամսի 30-ին հանդիսավորապես տոնում են օրթոդոքս բոլոր եկեղեցիները՝ վեր հանելով Հայոց մեծ Հայրապետի լուսավորական-քարոզչական առաքելությունը հայ եկեղեցու կազմակերպման գործում, ծառայություն, որը ներկայանում է քրիստոնեական ընդհանուր եկեղեցում մեծ սրբի և նահատակի լուսապսակով:

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 17-ին, Մայր տաճարում երկու Հայրապետները ներկա եղան կիրակամտի ժամերգությանը, որը կատարվեց Մայր Աթոռի միաբանների և ճեմարանի ուսանողների մասնակցությամբ:

Տեղի ունեցավ Էկումենիկ աղոթք, որին իրենց մասնակցությունը բերին, աղոթքներով և շարականներով, թանկագին հյուրերը: Էկումենիկ այդ աղոթքի մեջ հարազատորեն արտահայտվում էր մեր ժամանակները հատկանշող միջեկեղեցական այն առողջ շարժումը, որը ձգտում է քրիստոնեական եկեղեցիների մերձեցման և եղբայրական համագործակցության Քրիստոսի սիրո մեջ:

Երեկոյան ժամը 20-ին Վեհարանի հանդիսությանց դահլիճում Մայր Աթոռի բարձրաստիճան հյուրերի համար ցուցադրվեց «Ս. Էջմիածին» գունավոր կինոնկարը, որը նվիրված էր 1969 թվականի մյուռոնօրհնության և Վեհափառ Հայրապետի գահակալության 15-րդ տարեդարձի հանդիսություններին:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՎ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐՈՒՄ

Նոյեմբերի 24-ին, կիրակի օրը, Մայր տաճարում հանդիսավոր ու պատարագ մատուցեց Հայոց Հայրապետը:

Այսօր տոն է Մայր Աթոռ ու Էջմիածնի և հավատացյալ հայ ժողովրդի համար: Առավոտյան ժամը 11-ին Հայոց Հայրապետը քահանայապետական լիով զգեստավորման մեջ և ընկերակցությամբ Ալեքսանդրիայի և համայն Աֆրիկայի Պատրիարք Նիկողոս Զ-ի ու նրա շքախմբի անդամների և մասնակցությամբ Մայր Աթոռի ողջ միաբանության, հանդիսավոր շքերթով ու Մայր տաճարի զանգերի ցնծագին դողանքների տակ առաջնորդվեց եկեղեցի՝ մատուցելու օրվա հանդիսության առթիվ քրիստոնեական եղբայրության ու պատարագը:

Վեհարանից դեպի Մայր տաճար ձգվող շքերթի երկու կողմերում կանգնած հավատացյալ բազմությունը խանդավառ արտահայտություններով էր դիմավորում երկու Հայրապետներին:

Մայր տաճարը զարդարվել էր տոնականորեն: Ավագ բեմի առաջ, ձախակողմյան դասում, Տ. Նիկողոսոս Զ Պատրիարքի համար դրված էր առանձին պատրիարքական աթոռ:

«Հայր մեր»-ից առաջ քարոզեց Վեհափառ Հայրապետը՝ «Զի ուր իցենն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա» (Մատթ. ԺԸ 20) բնաբանով, և ողջունեց ներկայությունը Ալեքսանդրիայի հույն օրթոդոքս պատրիարքության՝ գլխավորությամբ Տ. Նիկողոսոս Զ Սրբազան Պատրիարքի:

Իր քարոզի ավարտին Հայոց Հայրապետը եղբայրորեն Ավագ սեղանի հրավիրեց Նորին Սրբություն Նիկողոսոս Զ Պատրիարքին՝ իր ողջույնը և օրհնությունը տալու հայ հավատացյալ ժողովրդին:

Հուզիչ էր և պատմական այն պահը, երբ ս. Սեղանի բեմի վրա, հայ եկեղեցու կամարների ներքո, մի անգամ ևս ի Քրիստոս եղբայրության սիրո համբույրով ողջագուրվեցին երկու Հայրապետները:

Նորին Սրբությունը իր ողջույնի խոսքի մեջ իր և իր շքախմբի անունից ջերմ շնորհակալություն հայտնեց Հայոց Հայրապետին եղբայրական հրավերի, ջերմ դիմավորման և ողջույնի ու բարեմաղթությունների համար և ապա տվեց իր օրհնությունը Մայր Աթոռի միաբանությանը, ներկա հավատացյալ ժողովրդին և ողջ հայ եկեղեցուն՝ աղոթելով, որ Տերը օրհնի և պողպատե դարձնի այս պատմական հանդիպումը իր եկեղեցու փառքի, քրիստոնյաների միության և աշխարհի խաղաղության ու բարօրության համար:

Հավարտ ս. պատարագի Մայր տաճարի երգչախումբը գեղարվեստական բարձր մակարդակով հունարեն լեզվով քառածայն կատարեց մի հատված հունական պատարագից՝ արժանանալով հունաց Սրբազան Պատրիարքի մասնավոր գնահատանքին:

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆ ՎԵՀԱՐԱՆԻ ԳԱՀԱՍՐԱՀՈՒՄ

Ս. պատարագի ավարտին երկու Հովվապետները եկեղեցական թափոռով առաջնորդվեցին Վեհարանի գահաարան, ուր տեղի ունեցավ պաշտոնական հանդիսություն:

Գահաարանում էին նաև Հայկ. ՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ տիար Սարգիս Գասպարյանը և տեղակալ Սուրեն Հովհաննիսյանը:

Այս հանդիսավոր առիթով Հայոց Հայրապետը ողջունեց Ալեքսանդրիայի հունաց Պատրիարքին ու նրա շքախմբի անդամներին ջերմ և բովանդակալից ողերձով (տե՛ս «Էջմիածին» ամսագրի սույն համարը, էջ 3):

Այնուհետև հանդես եկավ Տ. Նիկողոսոս Զ Պատրիարքը՝ Հայոց Հայրապետին ողջված արտագին պատասխան ողերձով (տե՛ս նույնը, էջ 6):

Ապա, հանուն ռուսաց Նորին Սրբություն Տ. Պիմեն Պատրիարքի, Հայոց Հայրապետին ողջյալ ողջույնի հետևյալ ջերմ խոսքով հանդես եկավ Կիևի և Գալիցիայի միտրոպոլիտ և Ուկրաինայի Էկզարխ տ. Ֆիլարետը.

«Ձերդ Սրբություն,

Թույլ տվեք ինձ, նախ և առաջ, շնորհակալություն հայտնել Ձեզ այն հրավերի համար, որ Դուք ուղարկել էիք Նորին Սրբություն Պիմեն Պատրիարքին՝ ս. Էջմիածին ուղարկելու իր ներկայացուցչին, Ալեքսանդրիայի եկեղեցու Ամենապատիվ Պատրիարք Նիկողոսոս Զ-ի Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու կենտրոնին տված պաշտոնական այցելության առիթով:

ՄԻՄՏԵՌՆԱԿԱՔԵՐՈՒ. ԱՊՐԻԼՅԱՆ ԵՂԵՐՆԻ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԱՌՈՋ

Պատմական այս ուրախ օրը, երբ Ամենայն Հայոց Ծայրագույն Պատրիարք և կաթողիկոս Վազգեն Ա-ը ս. Էջմիածնի սրբազան կամարների տակ առաջին անգամն է ընդունում Ալեքսանդրիայի եկեղեցու պատվիրակությամբ՝ գլխավորությամբ Ամենապատիվ Նիկողոս Զ Պատրիարքի, ես պատիվն ունեմ հաղորդելու Մոսկվայի և համայն Ռուսիո Պատրիարք Պիմենի ողջունները և բարի մաղթանքները:

Մենք ուրախանում և հոգեպես մխիթարվում ենք, երբ ականատես ենք լինում օրթոդոքս եկեղեցիների և հին արևելյան եկեղեցիների միջև եղբայրական կապերի զարգացման:

Այս տարի ռուս պրավոսլավ եկեղեցին ուրախությունն ունեցավ հյուրընկալելու հայ եկեղեցու պատվիրակությամբ՝ Նորին Սրբություն Վազգեն Ա-ի գլխավորությամբ: Ռուս եկեղեցու սրբազան վայրերը այցելելիս մենք միասին աղոթեցինք «Աստուծո սուրբ եկեղեցիների պայծառության և նրանց միության համար»:

Ռուս եկեղեցու առաջնորդներն ու հոգևոր իշխանավորները, ինչպես նաև հոգևորականներն ու աշխարհականները ոչ միայն Սովետական Հայաստանում, այլև ամբողջ աշխարհում, ուր ապրում են հայեր, օգտվել են և օգտվում են հայ եկեղեցու, նրա ծայրագույն Պատրիարք-կաթողիկոսի եղբայրական վերաբերմունքից և հյուրասիրությունից: Դա վկայությունն է այն բանի, որ ռուս պրավոսլավ եկեղեցու և հայ առաքելական եկեղեցու միջև գոյություն ունեն իսկական եղբայրական փոխհարաբերություններ:

Պողոս առաքյալի խոսքերով ասած՝ ինչպես մեր մեջ ապրող աստվածային շնորհները կարիք ունեն ջերմացման, այնպես էլ եղբայրական փոխհարաբերությունները պահանջում են մշտական զարգացում և ամրապնդում: Այս ձևով մեր եկեղեցիները փոխադարձաբար հոգեպես հարստանում են: Մենք բարձր ենք գնահատում հայ առաքելական եկեղեցու բազմադարյան հոգևոր մշակույթը և պատմական փորձը, եկեղեցի, որը հարուստ է քրիստոնեական դպրության հոգևոր հուշարձաններով:

Մեր էկումենիկ գործակցությունը հաջողությամբ զարգանում է ինչպես եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի ներսում, այնպես էլ երկկողմանի հիմունքներով:

Մեզ հուսադրում է այն համատեղ աշխատանքը, որը կատարվում է պրավոսլավ և հին արևելյան եկեղեցիների միջև տեղի ունեցող դիալոգի կապակցությամբ ստեղծված խառն հանձնաժողովում: Մենք ուրախ ենք, որ դավանում ենք մեկ հավատք առ Քրիստոս Աստված մեր, թեկուզև պատմականորեն առաջացած քրիստոսաբանական տարբեր բանաձևումներ ունենանք: Մենք աղոթում ենք և գործադրում մեր բոլոր ջանքերը, որպեսզի սուրբ Հոգու օգնականությամբ ավելի շուտ հասնի այն ժամանակը, երբ մենք կիրագործենք հավատքի կատարյալ միությունը և հաղորդության խորհրդի մերձեցումը՝ պահպանելով ներկայիս գոյություն ունեցող տեղական ազգային եկեղեցիների ինքնուրույն վարչակարգը և հարգելով պատմականորեն ստեղծված ավանդություններն ու ազգային հոգևոր մշակույթը:

Ռուս պրավոսլավ և հայ առաքելական եկեղեցիները բաղկացուցիչ մասերն են սովետական ժողովուրդների համերաշխ ընտանիքի, որով և պայմանավորվում է նրանց միասնությունն ու նույն մտածելակերպը ժամանակակից մարդկությանը ծառայելու նրանց գործունեության ասպարեզում, մարդկություն, որը ծարավի է խաղաղության, սոցիալական արդարության և առաջադիմության:

Զերդ Սրբություն, ընդունեցեք մեր շնորհակալությունները մեզ ցույց տրված եղբայրական սիրո և արևանդական հյուրասիրության համար: Սուրբ Էջմիածնից մենք կտանենք մեր վկայություններ մեր եկեղեցիների միջև գոյություն ունեցող եղբայրական փոխհարաբերությունների մասին: Պաշտոնական սույն ուղերձների փոխանակումից հետո այս ատյով հուշանվերներ փոխանակվեցին երկու Հայրապետների միջև:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԺԱՇԿԵՐՈՒՅԹ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Նույն օրը, ժամը 15-ին, Վեհարանի սեղանատանը, ի պատիվ Ս. Նիկողայոս Զ Պատրիարքի, տրվեց պաշտոնական ճաշկերույթ՝ մասնակցությամբ ավելի քան 30 հրավիրյալների:

Որոշված ժամին երկու Հովհաննիսյանները մուտք գործեցին սեղանատուն: Պատվո սեղանի շուրջ տեղ գրավեցին Հայոց Հայրապետը, Ալեքսանդրիայի հունաց Պատրիարքը և տիար Ս. Գասպարյանը:

Սեղանը օրհնեց Հայոց Հայրապետը: Այնուհետև այն վերածվեց ճշմարտապես քրիստոնեական սիրո սեղանի: Եղբայրական ջերմ մթնոլորտում փոխանակվեցին ողջույնի բաժակաճառեր, քրիստոնեական եկեղեցիների և հատկապես հայ առաքելական, ռուս պրավոսլավ և հույն օրթոդոքս եկեղեցիների էլ ավելի սերտ գործակցության և ապագա միության ցանկություններով:

Այս ոգով ջերմ ելույթներ ունեցան Հայոց Հայրապետը, Ս. Նիկողայոս Պատրիարքը, տ. Ֆիլարետ միտրոպոլիտը, տ. Տիրայր, տ. Գյուտ եպիսկոպոսները և ուրիշներ:

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ Ս. ՆԻԿՈՒԱՆՈՍ Զ ՊԱՏՐԻԱՐԷԸ ՀՐԱԺԵՇ Է ՏԱԼԻՍ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԵՎ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՆ

Նոյեմբերի 25-ին, երկուշաբթի օրը, ժամը 12-ին, երկու Հայրապետների միջև Վեհարանում տեղի ունեցավ մասնավոր տեսակցություն, ուր մի անգամ ևս գոհունակությամբ հաստատվեց Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի և Ալեքսանդրիայի հույն պատրիարքական Աթոռի միջև Էկումենիկ ոգով համագործակցության աշխատանքները շարունակելու և ամրապնդելու անհրաժեշտությունը, աշխատանքներ, որոնց հաջողության համար աշխատում և աղոթում են երկու քույր եկեղեցիները:

Այնուհետև երկու Հայրապետները, շրջապատված իրենց ջրախմբի անդամներով, ստորագրեցին համատեղ պաշտոնական հաղորդագրությունը՝ որպես պատմական փաստաթուղթ (տե՛ս նույնը, էջ 9):

Ժամը 18-ին Վեհարանի սեղանատանը հյուրերի պատվին տրվեց հրաժեշտի վերջին ընթրիքը: Հայոց Հայրապետը ջերմ մթնոլորտում, եղբայրական սիրալիր զգացումներով տոգորված, բարի ճանապարհ մաղթեց Մայր Աթոռի թանկագին հյուրերին:

Իր պատասխան խոսքում Ս. Նիկողայոս Սրբազան Պատրիարքը շեշտեց, որ Մայր Աթոռ իր գլխավորած պատվիրակությունը հուզումների և ոգևորության անմոռանալի օրեր ապրեց աստվածաշնչական այս հողի վրա, հայ եկեղեցու պատմական կենտրոնում՝ վայելելով եղբայրական ամենաջերմ հյուրասիրությունը Ամենայն Հայոց Հայրապետի: «Մեր հաճելի այցելությունը, — ասաց Պատրիարքը, — մոտենում է իր վախճանին: Հրաժեշտ ենք առնելու

Ձերդ Սրբությունից և վերադառնալու ենք մեր Աթոռը: Ս. Էջմիածնից մեկնելուց առաջ ուզում ենք վատահեցնել Ձեզ, որ այստեղ մեր այցելությունը երկու եկեղեցիների փոխհարաբերությունների մեր օրերի պատմության մեջ ճշվելու է իսկապես որպես հիշատակության արժանի մի իրադարձություն, իսկ մեր այցելությունը պիտի թողնի անջնջելի տպավորություններ և հուշեր: Խնդրում եմ, Ձերդ Սրբություն,—եզրակացրեց Սրբազան Պատրիարքը,—ընդունել մեր պատրիարքության, անձնապես իմ և մեր եկեղեցու պատվիրակության անդամների եղբայրական շնորհակալությունը՝ ջերմ ընդունելության և հյուրասիրության համար: Թող Աստված երկար կյանք պարգևի Ձերդ Սրբությանը, որպեսզի կարողանաք այսպես բազմարդյուն կերպով ծառայել ձեր Մայր եկեղեցուն և իրականացնել Ձեր բոլոր բարի ծրագրերը՝ ի պայծառություն ձեր սուրբ եկեղեցու, և բերեք Ձեր եռանդուն աջակցությունը Քրիստոսի եկեղեցու ապագա ցանկալի միության համար»:

Իր խոսքի ավարտին Տ. Նիկողոսո Սրբազան Պատրիարքը Ալեքսանդրիա փոխադարձ այցելության հրավեր ուղղեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ ի գլուխ հալ եկեղեցու մի պատվիրակության: Հրավերը սիրով ընդունվեց:

Ընթրիքից հետո երկու Հայրապետները առաջնորդվեցին Մայր տաճար, ուր միասին աղոթեցին և մի անգամ ևս ողջագործվեցին քրիստոնեական եղբայրության սիրո համբույրով:

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Մ

Նոյեմբերի 26-ին, երեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 5-ին, Ալեքսանդրիայի և համայն Աֆրիկայի Պապ և Պատրիարք **Տ. Նիկողոսո Զ-ը** իր շքախմբով մեկնեց Մայր Աթոռից:

Երևանի օդանավակայանում հարգարժան հյուրերին ճանապարհեց **Հայոց Հայրապետը՝** շրջապատված ներքին թեմերի թեմակալ առաջնորդներով և Մայր Աթոռի եպիսկոպոսներով:

Ալեքսանդրիայի հունաց Պատրիարքի այցելությունը Մայր Աթոռ կարճաճաճարվի որպես հիշատակության արժանի մի իրադարձություն հալ և հույն եկեղեցիների մեր օրերի հարաբերությունների պատմության մեջ:

